

MEASURES TAKEN DURING THE LOCAL REIGNS FOR BRINGING DEDICATED MONASTERIES UNDER ROMANIAN CONTROL

Mirela Beguni

Lecturer, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: During the struggle of the Romanians in the Principalities for ecclesiastic autonomy, one of the most important aspects was the situation of the monasteries dedicated to the Holy Places, in the period of the local rulings (1822-1828) the first measures being taken to limit the Greek abuses and to bring said monasteries under local control.

Keywords: local rulings, dedicated monasteries, monasterial riches, romanian administration

În cadrul luptei românilor din Principate pentru autonomie ecleziastică, unul dintre cele mai importante aspecte a fost situația mănăstirilor închinare Locurilor Sfinte, embleme ale creștinismului ale căror dificultăți sub stăpânirea otomană i-au determinat pe mulți domnitori români să le ajute material, ca o recunoaștere a prestigiului și a importanței lor pentru credința ortodoxă. Totuși, cu trecerea timpului, consecințele închinării multor mănăstiri și biserici către Locurile Sfinte au devenit tot mai grave, domnitorii și boierii care și-au subordonat ctitoriile unor mănăstiri străine¹ din dorința unei „înrudiri” duhovnicești neprevăzând că acestea vor ajunge într-o stare deplorabilă, nici că în locul luminării spirituale, al practicării virtuților și al faptelor bune vor apărea, trufia, ingratitudea, lenea și trădarea.

Astfel, deșidocumentele de afierosire conțineau prevederi precise referitoare la îngrijirea locașurilor și la instituțiile de binefacere pe care trebuiau să le susțină, călugării români erau alungați, utilizarea fondurilor ignora testamentele, iar ctitoriile erau lăsate frecvent în paragină², starea lor lamentabilă determinându-i pe pământeni să interzică, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, închinarea altora noi³.

Preocupați doar de propria îmbogățire și de trimiterea de sume cât mai consistente în exterior, egumenii străini jefuiau mănăstirile de bogății, luând la plecare din Principate tot ceea ce reușiseră să strângă, chiar și odoare furate și, „aducând o trufie necunoscută de pământeni”,

¹ În Moldova erau 215, dintre care 101 la Sfântul Mormânt, 87 la Athos, 12 la Sinai, 5 la Patriarhia ecumenică, 3 la cea a Alexandriei, două la a Antiohiei și 5 la Mănăstirea Drianul din Epir (cf. Theodor Codrescu, *Uricarul* (infra *Uricarul*), vol. IV, Tipografia Buciumului Român, Iași, 1857, pp. 425, 426; *Îndrumător în Arhivele Centrale*, vol. I, partea I, București, 1971, Mitropolia Moldovei, p. 404; Constantin Erbiceanu, *Note asupra istoriei bisericești a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română” (infra B.O.R.), an. XXIX, nr. 7, 1905, pp. 769). În această privință, Andreas Wolf nota că „cele mai bogate dintre mănăstirile Moldovei se află în mâinile grecilor, care au avut ca deviză exploatarea dominației lor politice și religioase asupra locuitorilor ei, cu priceperea și viclenia lor, cunoscută încă din timpurile cele mai vechi, lucrând și aici și întrebuițând toate mijloacele încât să devină stăpâni pe cele mai bogate dintre mănăstiri și pe veniturile lor” (D., *Episcopiile de Roman și Huși și monastirile Moldovei, de Andrei Wolf*, în B.O.R., an XXVII, nr. 2, 1903, p. 174).

² Toate aveau foarte puțini călugări, chiar și unul singur, cum era cazul Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului din Focșani, în timp ce, adesea, egumenii locuiau în capitală (Corneliu Istrati, *Statistici ecleziastice efectuate în Moldova între anii 1808 și 1812*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, XXV/1, 1988, pp. 341-343, 346-347; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, an. XXIX, nr. 1, 1905, p. 57).

³ Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 151.

scoteau aproape total aceste locașuri de sub jurisdicția ecleziastică și politică autohtonă, ruinau economia și creau probleme de nerezolvat atât domnitorilor, cât și ierarhilor⁴.

Deși măsuri împotriva interminabilelor afierosiri⁵ și a relei chivernisiri a mănăstirilor mai fuseseră luate și în trecut, sub regimul fanariot, procesul de violare a stipulațiilor primare de închinare nu a mai putut fi oprit și, cu toate că unii domni au depus eforturi pentru schimbarea statutului acestora, ele au întâmpinat rezistența implacabilă a tuturor patriarhilor răsăriteni⁶, repetatele proteste ale românilor⁷ împotriva flagrantei încălcări a autonomiei lor aducând, totuși, pentru puțin timp, trecerea lor sub administrație autohtonă.

Deși vindecarea acestui „organism atât de prăpădit”⁸ avea să vină abia odată cu măsura radicală și violentă de secularizare a averilor mănăstirești, un succes temporar a fost obținut de către români în 1822⁹, când, prin firmanul de numire a domnului Moldovei, Ioniță Sandu Sturza, Poarta a ordonat ca „popii greci, ce până acuma au fost șezând pe la pământele mănăstiri, din care se lucrau felurite rele urmări, toți să se izgonească și să se alunge”, ei urmând să fie înlocuiți „numai cu pământeni care sunt cinstiți și credincioși”¹⁰.

După revenirea sub administrație națională, un comitet de boieri a fost însărcinat cu supravegherea lucrărilor de reparare și cu plata datoriilor „în care fuseseră înglodate de administrația destrăbălată a călugărilor greci”¹¹, iar mitropolitul Veniamin Costachi a numit egumeni români și a elaborat un nou regulament de viață monahală ce prevedea, între altele, introducerea de slujbe mănăstirești cu sobor de preoți și cu pomenirea „cu toată cuviința” a ctitorilor, interzicerea oricăror împrumuturi și cheltuieli făcute fără acordul Mitropoliei, precum și obligația monahilor de a viețui în mănăstiri¹².

De asemenea, din cauza situației foarte dificile în care se afla țara ca urmare a revoltei eteriste, în schimbul scutirii de plata embaticului către Locurile Sfinte, au fost puse la contribuție pentru plata datoriilor statului, alături de mănăstirile neînchinat, și cele închinat, în anul 1824 a fost regularizată administrarea moșiilor lor, hotărându-se ca a treia parte din venituri să fie

⁴Uricarul, vol. XXV, 1895, pp. 339, 453; Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediție de Mihaela Paraschiv, Editura Junimea, Iași, 2001, p. 383; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a (de I. Vlădescu), vol. IX, Editura Cartea Românească, București, 1929, pp. 68.

⁵ Din secolul al XVI-lea, domnitorii moldoveni au făcut regulat danii bisericilor străine, astfel că, în anul 1810, 20 de mănăstiri erau neînchinat, în timp ce 37 erau închinat, iar acestea din urmă dețineau mai mult de jumătate din pământurile mănăstirești (cf. Corneliu Istrati, *op. cit.*, pp. 345, 353; Ecaterina Negruți-Munteanu, *Moșiile mănăstirilor din Moldova închinat locurilor sfinte, după o statistică alcătuită la 1848*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (infra M.M.S.), an. XLIII, nr. 7-8, p. 497). Cf. Pompiliu Eliade, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, o cincime din cele mai bune și mai mănoase pământuri ale țării se aflau în mâinile egumenilor mănăstirilor închinat (*Influența franceză asupra spiritului public în România*, ediție de Alexandru Duțu, Editura Univers, București, 1982, pp. 32-35).

⁶ Aceștia, sprijiniți de ruși, au mers atât de departe încât au încercat să obțină recunoașterea proprietăților mănăstirilor închinat ca proprietăți inalienabile ale Locurilor Sfinte, „cu îndrăzneală numind averile lor grecești” (*Uricarul*, vol. XXV, p. 351, 373, 410, 416, 429, 434; Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 145; Keith Hitchins, *România 1774-1866*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 58; Ștefan Berechet, *Averile mănăstirești din Basarabia*, în B.O.R., an. XLI, nr. 4, 1923, p. 633).

⁷ A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. X, 1930, p. 46.

⁸ *Ibidem*, vol. IX, p. 69.

⁹ Anastasie Iordache, *Principatele române în epoca modernă*, vol. I, Editura Albatros, București, 1996, pp. 75, 101.

¹⁰ *Uricarul*, vol. III, ediția a II-a, 1892, p. 232; Gheorghe I. Moisescu, *Mănăstirile închinat din Țara Românească în vremea păstoriei mitropolitului Grigorie Dascălul (1823-1834)*, în B.O.R., an. LII, nr. 5-6, 1934, pp. 423, 424.

¹¹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XI, 1930, pp. 16, 17.

¹² Vezi Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, coord. Nicolae Iorga, București, 1897, p. 346; Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888, pp. 265-267.

trimisă în Orient¹³, iar pentru anii 1827 și 1828 domnitorul Ioniță Sandu Sturdza a acceptat ca acest ajutor să fie de câte 100.000 de lei¹⁴.

Și în Principatul vecin lucrurile stăteau la fel, anaforaua din 19 februarie 1824 a mitropolitului Grigorie Dascălul, a episcopilor și a boierilor, referitoare la mănăstirile închinete, amintind că „a fost obicei urmat și păzit aici în țară a se îndatora la orice întâmplare de obștească trebuință și aceste mănăstiri” și că, pentru acoperirea marilor nevoi ale țării, s-a apelat și la contribuția mănăstirilor pământene, precum și la Mitropolie și Episcopii¹⁵. În plus, prin anaforaua din 12 octombrie 1823, ierarhul arătase „prăpădenia și împovărarea grelelor datorii” în care ajunseseră mănăstirile închinete din cauza relei administrații a egumenilor străini, iar prin arzul adresat Porții la 6 noiembrie 1825, Divanul valah informa că „acei străini, grecii, cu fățarnice lingușiri și prin groaznice dări de bani au intrat nu numai pe la toate mănăstirile țării, la cele închinete, ci și la scaunele Mitropoliei și Episcopiiilor, până le-au adus în desăvârșită prăpădenie și robie de datorii, căutând numai de interesul lor și al neamului lor”, ceea ce-i determina pe munteni să ceară ca vechiul privilegiu al țării de a alege în slujbele bisericești numai pământeni „să fie pururea nestrămutat”¹⁶.

În Moldova, în martie 1826, mitropolitul Veniamin și episcopii mijloceau, printr-un raport către domnitor, aprobarea pentru întărirea egumenilor pământeni numiți pe la mănăstiri și propuneau ca după doi ani țara să înceapă să plătească o subvenție anuală de 100.000 de lei către Locurile Sfinte, „spre înlesnirea și ajutorul lor”, lucru nerealizat deoarece, în urma intervenției rusești, „Înalta Poartă era strâmtorată a ordona, în 1828, trădarea mănăstirilor cu proprietățile lor iarăși la dispoziția egumenilor greci”¹⁷.

Astfel, spre neșansa românilor, după moartea țarului Alexandru I, succesorul său, Nicolae I, a intervenit la Poartă în favoarea grecilor, gest despre care Veniamin îi scria mitropolitului muntean, la 3 februarie 1827: „La trecerea pe aici a excelenței sale, elciul împărăției Rusiei, mi-a dat îndestulă pricină de voroavă pentru mănăstirile închinete [...], ca să rămâie tot precum au fost mai înainte, cu neschimbare, în stăpânirea lor, arătând că așa este voința monarhului Rusiei. Am avut îndestulă luptă de împotrivire, cerând ca monarhul să fie milostiv a nu ne lipsi de acest vechi privilegiu, acum prin înalt firman de iznoavă hărăzit, arătându-i și purtările ipochimenilor acelora, și starea mănăstirilor [...], însă excelența sa a rămas tot cu împotrivire la aceasta”. În continuare, Veniamin îi propunea omologului său muntean să „uneltească tot felul de mijlociri” pentru a obține drepturile pământului și îi cerea ca, prin intermediul corespondenței¹⁸, să îi dezvăluie modalitatea în care intenționau să acționeze cei din Valahia, pentru ca, uniți, să procedeze la fel. Cererea ierarhului moldovean a fost ascultată, căci, în spiritul doritei colaborări, la 1 decembrie 1827 mitropolitul Grigorie îl ruga pe Veniamin să nu ia nici o măsură până ce nu va sosi la Iași trimisul Porții în respectiva chestiune, comisul Panaiotache

¹³ *Ibidem*, pp. 236, 242, 244, 405-408.

¹⁴ *Uricarul*, vol. I, ediția a doua, 1873, p. 373; Constantin Erbiceanu, *Note...*, an. XXIX, nr. 7, p. 769; A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XI, pp. 16, 17.

¹⁵ Constantin N. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1927, pp. 171-173.

¹⁶ Gheorghe I. Moiescu, *op. cit.*, pp. 438, 439, 445; Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, pp. 42, 43, 192-194.

¹⁷ Nicolae Istrati, *Questia monastirilor închinete din Moldova*, Tipografia Minervei, Iași, 1860, p. 6; *Uricarul*, vol. IV, p. 430.

¹⁸ Pe tema mănăstirilor închinete și a averilor lor, precum și pe cea a abuzurilor unor egumeni greci, care fugiseră din țară cu actele și odoarele unor locașuri sfinte, Veniamin corespondase și cu patriarhii orientali, dar la spinoasele probleme ridicate de el în mai multe rânduri a primit mereu răspunsuri diplomatice (vezi Nicolae V. Dură, *Preocupările canonice ale mitropolitului Veniamin Costachi în pastoralele și corespondența sa*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XLVII, nr. 7-8, 1971, pp. 488, 489, 491; Mircea Nișcoveanu, *Biserica ortodoxă din Moldova și Patriarhia ecumenică, în prima jumătate a veacului al XIX-lea*, în M.M.S., an. LII, nr. 9-12, 1976, pp. 666, 667).

Anghelopol, aflat la București, pentru „ca nu cumva să se facă vreo înșelăciune împotrivoare” sau „vreo schismă cu paguba bunelor socoteli”¹⁹.

Deși la finele anului 1827, ca urmare a intervențiilor și constrângerilor politice rusești, călugării greci au reușit să revină în Moldova²⁰, în anul următor s-a constituit o comisie pentru administrarea averilor mănăstirilor închinat, compusă din doi boieri, doi arhierei moldoveni numiți de mitropolit și trei exarhi ai Locurilor Sfinte, prisosul veniturilor urmând să se păstreze în banca din Odessa²¹. Astfel, în pofida faptului că protestele moldovenilor față de întoarcerea grecilor rămăseseră fără efect, unele stavile au fost, totuși, puse dispozițiilor abuzive pe care ei ar fi putut să le ia, mai ales prin faptul că epitropia boierilor a rămas o autoritate cu drept de control asupra acțiunilor egumenilor. În plus, ca urmare a anaforalei de la 1 ianuarie 1828 a mitropolitului și a epitropilor învățăturilor publice, Ioniță Sandu Sturdza a dispus, prin hrisevul de la 28 martie 1828, ca suma cu care mănăstirile închinat erau obligate să contribuie la susținerea școlilor să fie sporită de cinci ori, de la 5.000 la 25.000 de lei²².

Cu toate că presiunile rusești asupra turcilor readuseră mănăstirile în administrarea grecilor, mitropolitul Veniamin amintea, în 1827, că se cuvine să se țină cont de testamentele ctitorilor, că trebuie ca monahii să se supună autorității spirituale a șefului bisericesc din țara în care trăiesc și că e necesar ca delegații Locurilor Sfinte să conlucreze cu epitropii români la cârmuirea averilor mănăstirești. De asemenea, Divanul propunea, la 7 februarie 1828, ca arendarea imobilelor mănăstirilor să se facă de către egumenii străini, dar cu epitropii români și cu boierii nazâri și numai pe trei ani, ca repararea stricăciunilor și plata datoriilor să se realizeze în termen de trei ani, ca pădurile să nu poată fi vândute și nici moșiile schimbate decât cu altele, precum și ca mănăstirile să se supună canonic mitropolitului țării, concesiile pe care consulul rus, Minciaky, le considera cu neputință de obținut de la călugării greci²³.

În același an, românii le-au cerut egumenilor Locurilor Sfinte, care numiseră și un exarh, să prezinte hriseavele și documentele originale, spre a se pune în aplicare voința ctitorilor și a nu se mai îngădui abuzurile de până atunci²⁴, lucru pe care grecii nu l-au făcut, apoi, pe aceeași temă, Veniamin îi scria în luna mai unui „monseigneur” și „excellence”, probabil noul ambasador rus la Poartă, că Divanul țării considera că este necesar să se țină seama de testamentele ctitorilor și că trebuie ca epitropii desemnați de Divan să conlucreze cu delegații Locurilor Sfinte la cârmuirea averilor mănăstirești, iar călugării să fie supuși autorității spirituale a șefului bisericesc din țara în care trăiesc²⁵.

Cu toate acestea, raportul Adunării obștești și comisia mixtă însărcinată cu problema mănăstirilor închinat constatau că „documentele primitive de afierosire nu se supun egumenii greci a le înfățișa, monastirile sunt împovărate cu mari datorii și acele neiertate împrumuturi nu se știe în ce sunt întrebuițate, mai toate monastirile sunt pustii și ruinate, odoarele și argintăriile cu care ctitorii și evlavia creștinilor au tot înzestrat bisericile sunt, în ascuns, din vreme în vreme, luate și trecute peste Dunăre, iar gospodăriile, vitele și zestrea acestor monastiri sunt desființate”²⁶.

Cereri similare au adresat și muntenii și, în baza înțelegerii din 1827 referitoare la colaborarea mitropoliților celor două țări în privința mănăstirilor închinat, Neofit, loctiitorul lui Grigorie – surghiunit de către ruși în Basarabia – i-a cerut, prin mai 1829, mitropolitului

¹⁹Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, Editura „Cartea românească”, București, 1932, pp. 148-150; Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, pp. 202, 203, 212, 213; Constantin Erbiceanu, *Note...*, în B.O.R., an. XXVIII, nr. 11, 1905, p. 1260.

²⁰ Prin firmanul din 16 decembrie 1827 (*Ibidem*, p. 1259).

²¹ Idem, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 449, 450; Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 528; V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. VII, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1894, p. 243.

²²*Uricarul*, vol. III, pp. 32, 33; vol. IV, pp. 431, 432; vol. VII, 1886, pp. 176, 177.

²³*Ibidem*, pp. 109-117; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 169.

²⁴ Constantin Erbiceanu, *Note...*, an. XXVIII, nr. 12, 1905, pp. 1365-1366.

²⁵ Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 169.

²⁶ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 6, 7.

Veniamin o copie după anafora din februarie 1829 a moldovenilor, „atingătoare de pricina monastirilor pământenești închinată în jos”. Plin de solitudine, la 23 iunie Veniamin i-a trimis lui Neofit copia solicitată, însoțită de o călduroasă epistolă cu menționări despre „râvna patriotismului” și despre „lucrarea a tot ce este bun și spre împlinirea unor datorii sufletești către fericiții ctitori și spre lauda patriei”²⁷.

Deși revenirea la cărmuirea de către greci însemna desființarea comitetului românesc de administrare a mănăstirilor închinată, egumenilor străini li s-au pus unele limite, ca interdicția de vindere, schimbare sau ipotecare a moșiilor pentru plata datoriilor, obligația de a îndeplini testamentele donatorilor, supravegherea de către boierii nazâri și datoria de a da ascultare și supunere mitropoliților țării, altfel urmând să fie înlocuiți²⁸. Aceste măsuri nu au fost, totuși, respectate cu strictețe, cu sprijinul tacit sau fățiș al Rusiei – devenită „sprijinitoarea statornică, pentru scopuri curat politice, a grecilor abuzivi, care nu mai reprezentau acum o singură lege ortodoxă în forma ei cea mai curată, ci un neam osebit de celelalte și având scopurile sale lumești bine definite”²⁹ – străinii reușind să amâne sau să eludeze aplicarea multora dintre hotărârile autohtonilor.

Intervențiile de culise ale grecilor, „promovatori involuntari și siliți ai corupției turcești”³⁰, au făcut ca disputele între autoritățile laice și ecleziastice românești, pe de o parte, și comunitățile mănăstirești din Imperiul Otoman, pe de altă parte, să continue încă trei decenii, lupta românilor pentru preluarea controlului asupra mănăstirilor închinată finalizându-se prin măsura drastică a secularizării averilor mănăstirești,

BIBLIOGRAPHY

***, *Îndrumător în Arhivele Centrale*, vol. I, partea I, București, 1971.

Berechet, Ștefan, *Averile mănăstirești din Basarabia*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XLI, nr. 4, 1923, p. 632-639.

Codrescu, Theodor, *Uricarul*, vol. I, ediția a doua, 1873; vol. III, ediția a II-a, 1892; vol. IV, 1857; vol. VII, 1886; vol. XXV, 1895, Tipografia Buciumului Român, Iași.

Djuvara, Neagu, *Între Orient și Occident*, Editura Humanitas, București, 1995.

Dură, Nicolae V., *Preocupările canonice ale mitropolitului Veniamin Costachi în pastoralele și corespondența sa*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XLVII, nr. 7-8, 1971, pp. 46-66.

Eliade, Pompiliu, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, ediție de Alexandru Dușu, Editura Univers, București, 1982.

Erbiceanu, Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888.

Idem, *Note asupra istoriei bisericesti a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XXVIII, nr. 2, 1904, pp. 183-192; nr. 11, 1905, pp. 1254-1268; nr. 12, 1906, pp. 1361-1377; an. XXIX, nr. 1, 1905, pp. 53-66; nr. 7, 1905, pp. 740-755.

D., *Episcopiile de Roman și Huși și monastirile Moldovei*, de Andrei Volf, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XXVII, nr. 2, 1903, pp. 167-178.

Filitti, Ioan C., *Frământările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, Editura „Cartea românească”, București, 1932.

Georgescu, Vlad, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.

Hitchins, Keith, *Români 1774-1866*, Editura Humanitas, București, 1998.

²⁷ Gheorghe I. Moisescu, *op. cit.*, pp. 448-450.

²⁸ Constantin Erbiceanu, *Note...*, an. XXVIII, nr. 12, 1905, pp. 1361, 1362.

²⁹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 531, 532.

³⁰ Nicolae Iorga, *Istoria poporului românesc*, ediție de Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 644.

I.Boldea, C. Sigmirean, D.-M.Buda

THE CHALLENGES OF COMMUNICATION. Contexts and Strategies in the World of Globalism

Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, coord. Nicolae Iorga, București, 1897.

Iordache, Anastasie, *Principatele române în epoca modernă*, vol. I, Editura Albatros, București, 1996.

Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediție de Mihaela Paraschiv, Editura Junimea, Iași, 2001.

Idem, *Istoria poporului românesc*, ediție de Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

Istrati, Corneliu, *Statistici eclesiastice efectuate în Moldova între anii 1808 și 1812*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, XXV/1, 1988, pp. 331-355.

Istrati, Nicolae, *Questia monastirilor închinat din Moldova*, Tipografia Minervei, Iași, 1860.

Moisescu, Gheorghe I., *Mănăstirile închinat din Țara Românească în vremea păstoriei mitropolitului Grigorie Dascălul (1823-1834)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an, LII, nr. 5-6, 1934, pp. 422-456.

Negruți-Munteanu, Ecaterina, *Moșiile mănăstirilor din Moldova închinat locurilor sfinte, după o statistică alcătuită la 1848*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XLIII, nr. 7-8, p. 497-504.

Nișcoveanu, Mircea, *Biserica ortodoxă din Moldova și Patriarhia ecumenică, în prima jumătate a veacului al XIX-lea*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. LII, nr. 9-12, 1976, pp. 662-676.

Tomescu, Constantin N., *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1927.

Urechia, V. A., *Istoria românilor*, tom. VII, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1894.

Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a (de I. Vlădescu), vol. IX- XI, Editura Cartea Românească, București, 1929-1930.